

SITURI ȘI DESCOPERIRI DE EPOCĂ ROMANĂ DIN ÎMPREJURIMILE POTAISSEI (VIII). DATE NOI ȘI CLARIFICĂRI PRIVIND TERITORIUL SATULUI MOLDOVENEȘTI

Cătălin Dîscă*

Cuvinte cheie: Provincia Dacia, Potaissa, Moldovenești, situri de epocă romană, cartografie arheologică.
Keywords: Dacia Province, Potaissa, Moldovenești, Roman Age sites, archaeological mapping.

Roman Sites and Discoveries Around Potaissa (VIII). New Data and Clarifications Regarding the Territory of Moldovenești Village (Abstract)

In 106 A.D. the kingdom of Decebalus was conquered by the Roman emperor Trajan and upon its ruins was created the Roman province of Dacia. In about one century and a half the newly created province was so deeply transformed, that when Dacia was abandoned by the Roman administration around 275 A.D., the material culture dominating this area was the Roman one. These transformations are well illustrated by two Roman sites located several kilometres northwest of the junction between the Arieș and Mureș Rivers, namely the town of *Potaissa* and the legionary fortress of *Legio V Macedonica*. In the area where these two sites are located, only a small indigenous settlement is presumed to have existed prior to the Roman conquest. Nonetheless, at the end of the second century A.D., both the town of *Potaissa*, and the legionary fortress reached their peak, making this area of the highest importance for Roman Dacia. For this reason, these two sites were intensely investigated by the scholars over the last decades.

As testimony to the intense processes of colonisation, urbanisation and Romanisation undertaken in Dacia until the last quarter of the third century A.D. also stands the high number of settlements which developed during the Roman period around *Potaissa*.

Most of these settlements are situated along the main ancient roads, specifically the imperial Roman road that connected the Danube to the northern *limes* of the province of Dacia and the road along the Arieș Valley, which provided access to The Golden Quadrangle of the Apuseni Mountains. Along the latter route, on the territory of the present-day village of Moldovenești (în maghiară *Várfalva*; în germană *Burgdorf*), located on the right bank of the Arieș River, more precisely in the area where the river exits the Apuseni Mountains and enters the Turda Depression, developed during the Roman period one of the most important settlements around *Potaissa*. This is largely due to the topographical features of this area, which allow easy observation and control of the access road to the aforementioned resource-rich area.

In addition to this privileged position, the area also boasts other advantages, perhaps the most important of which are the variety of natural resources available nearby. These include high-quality stone quarries, extensive forest areas, and land suitable for agriculture.

Taking advantage of all these benefits and its proximity to *Potaissa*, the Roman settlement at Moldovenești extended over a considerable area. However, in the current stage of research, this settlement remains relatively unknown, especially in respect with its topography, inventory, and the density of settlement.

To partially clarify the situation of Roman-era sites in the area, a series of investigations have been conducted in recent years. These investigations have focused on revisiting data from older literature and carrying out new field-walking investigations, documented with modern methods. These investigations were conducted as part of a broader project aimed at all Roman-era sites in the vicinity of *Potaissa*. Since 2019, the results of these investigations have been published in a series of studies, the present paper being part of this series.

Cadrul general

Amplasată pe malul drept al Arieșului, chiar în zona în care râul iese din Munții Apuseni și intră în Depresiunea Turzii, localitatea Moldovenești (în maghiară *Várfalva*; în germană *Burgdorf*), din județul Cluj a avut de-a lungul timpului o importanță strategică deosebită (Fig. 1/B). Această importanță

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești, România; e-mail: catalindisca@yahoo.com.

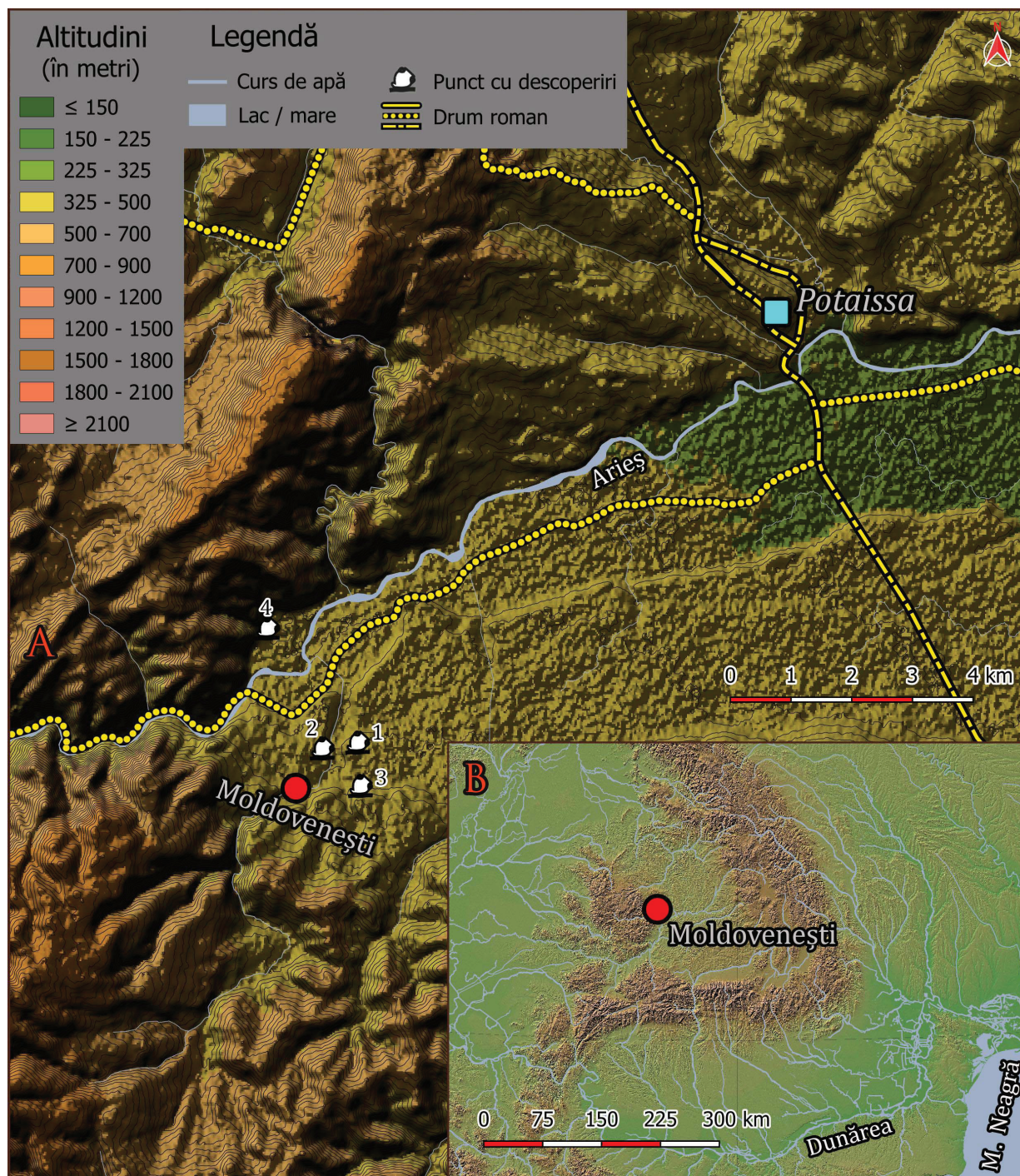

Fig. 1. Puncte cu descoperiri de epocă romană de pe teritoriul satului Moldovenești (DEM): 1 – Pârâul Văleni – malul drept; 2 – Pârâul Văleni – malul stâng; 3 – Podgoria Cșerealja; 4 – Malul stâng al Arieșului / Roman age findspots on the territory of Moldovenești Village (DEM): 1 – Văleni brook – the right bank; 2 – Văleni brook – the left bank; 3 – Cșerealja vineyard; 4 – Left bank of Arieș River.

se datorează particularităților topografice care permit ca de la Moldovenești să se poată observa și controla, cu ușurință, drumul de acces de pe Valea Arieșului, spre zona bogată în resurse naturale din Cadrilaterul Aurifer al Apusenilor¹ (Fig. 1/A).

Pe lângă această poziție privilegiată, zona mai

dispune și de alte atuuri, dintre care, poate cele mai importante sunt reprezentate de varietatea de resurse naturale disponibile în proximitate. Printre aceste resurse se numără cariere de piatră de bună calitate, suprafețe întinse de pădure și terenuri propice pentru agricultură².

¹ Ujvári 1972, 305–307; Savu 1987, 623–630.

² Ujvári 1972, 305–307; Savu 1987, 623–630.

Beneficiind de toate aceste avantaje și de faptul că se găsea la o distanță de numai 15 kilometri față de Potaissa, în perioada romană, la Moldovenești se dezvoltă o importantă așezare. În stadiul actual al cercetărilor însă, această așezare este destul de puțin cunoscută, existând numeroase carențe, atât în legătură cu topografia și inventarul său, cât și cu densitatea descoperirilor³.

Metodologia și obiectivele cercetării

Pentru a clarifica, cel puțin în parte, situația siturilor de epocă romană din zonă, în ultimii ani au fost întreprinse o serie de investigații care au vizat, atât reluarea datelor din literatura mai veche, cât și realizarea unor noi cercetări de suprafață documentate cu mijloace moderne. Aceste cercetări au fost derulate în contextul unui proiect mai amplu care a avut în vedere toate siturile de epocă romană din împrejurimile *Potaissei*⁴. Începând cu anul 2019 rezultatele acestor cercetări au fost publicate într-o serie de studii, materialul prezent fiind parte a acestei serii⁵.

Din punct de vedere metodologic proiectul de cercetare mai sus menționat a fost structurat în trei mari etape după cum urmează: 1) într-o primă etapă au fost sintetizate informațiile existente în literatura de specialitate cu privire la descoperirile din arealul avut în vedere; 2) în cea de-a doua etapă au fost strânse noi informații prin intermediul unor cercetări de suprafață care au avut ca scop identificarea, delimitarea și cartografierea siturilor de epocă romană folosind dispozitive GPS și programe de cartografiere de tip GIS; 3) iar în cea de-a treia și ultima etapă au fost confruntate informațiile din literatura de specialitate cu informațiile obținute prin propriile cercetări de suprafață.

Obiectivele acestui proiect în cazul siturilor de pe teritoriul satului Moldovenești au fost, pe de o parte, de a le identifica, cartografia și a determina densitatea descoperirilor, iar pe de altă parte, de a evidenția statutul acestor așezări, atât în cadrul provinciei Dacia, cât și a Imperiului Roman, prin raportare la analogii apropiate, pornind de la topografia siturilor și de la caracteristicile descoperirilor.

Datele referitoare la punctele cu descoperiri menționate în literatura de specialitate pe teritoriul

satului Moldovenești și rezultatele cercetărilor de suprafață întreprinse aici în ultimii ani au fost deja incluse într-un volum de curând publicat⁶. În plus, față de lucrarea menționată, în studiul de față au fost formulate o serie de observații și interpretări în legătură cu aceste puncte cu descoperiri, a fost realizat un catalog al materialelor ceramice identificate în timpul cercetărilor de suprafață întreprinse aici în ultimii ani și a fost inclusă o ilustrație mai bogată. În această ilustrație se regăsesc și piese desenate de István Téglás acum mai bine de un secol, întrucât multe dintre descoperirile sale sunt încă puțin cunoscute, ele intrând în circuitul științific numai după publicarea, relativ recentă, a jurnalului său arheologic⁷.

Puncte cu descoperiri menționate în literatură

Începând din epoca modernă, de pe Dealul *Cetății*, de la *Castelul Jósika* și din alte puncte de pe teritoriul satului au fost semnalate nu mai puțin de 12 inscripții precum și numeroase fragmente arhitectonice, monumente sculpturale și cărămizi cu ștampila *Legiunii V Macedonica*. Printre aceste materiale se numără altare pentru *Silvanus Domesticus* și *Iupiter Optimus Maximus*, epitafuri care fac referire la *augustali* ai coloniilor *Napoca*, respectiv *Potaissa*, reliefuri reprezentându-i pe Apollo și Iunona, mai multe reprezentări de lei, o reprezentare falică, capiteli și fusuri de coloane (Pl. VIII/1–3)⁸.

Pe teritoriul satului s-au făcut, de asemenea, numeroase descoperiri mai mărunte, însă pentru cele mai multe nu este cunoscut contextul arheologic. Dintre acestea se remarcă o serie de fibule, inele și monede (Pl. VIII/4–8). Acestea din urmă, în jur de 30 la număr (cu emisiuni de la Vespasian, Traian, Antoninus Pius, Marcus Aurelius, Severus Alexander, Filip Arabul, Aurelian, ș.a.) se datează, în linii generale, pe parcursul secolelor I–III p. Chr.⁹

În stadiul actual al cercetărilor pentru șase dintre punctele cu descoperiri menționate pe teritoriul localității Moldovenești se poate argumenta că sunt situri arheologice care datează din epoca romană. Concret aceste puncte sunt:

³ RepCj, 280–285; TIR, 296; Cod RAN: 58730.04; Cod LMI: CJ-I-s-B-07121.

⁴ Acest proiect este parte a unei teze de doctorat cu tema *Perioada romană și postromană în bazinul hidrografic al Arieșului*, realizată sub coordonarea conf. dr. habil. Florin Fodorean, în cadrul Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca. Teza a fost publicată în cursul anului curent: Discă 2024.

⁵ Discă 2019, 87–102.

⁶ Discă 2024.

⁷ Bajusz 2005, 49/59. ábra; 26/67. ábra; 25/90. ábra; 29/39. ábra; 46/7/1. ábra; 46/7/2. ábra; 40/57. ábra; 46/6. ábra; 46/7. ábra.

⁸ Torma 1866, 149, nr. 1–2; Torma 1879, 103, nr. 43–44; Cumont 1894, 21–22, nr. 1–3; Téglás 1885, 243; CIL III, 62a, 93, 935–938, 7708–7711, 13769–13771.

⁹ Winkler-Hopârtean 1973, 130–131; RepCj, 73; Bajusz 2005, 409–430.

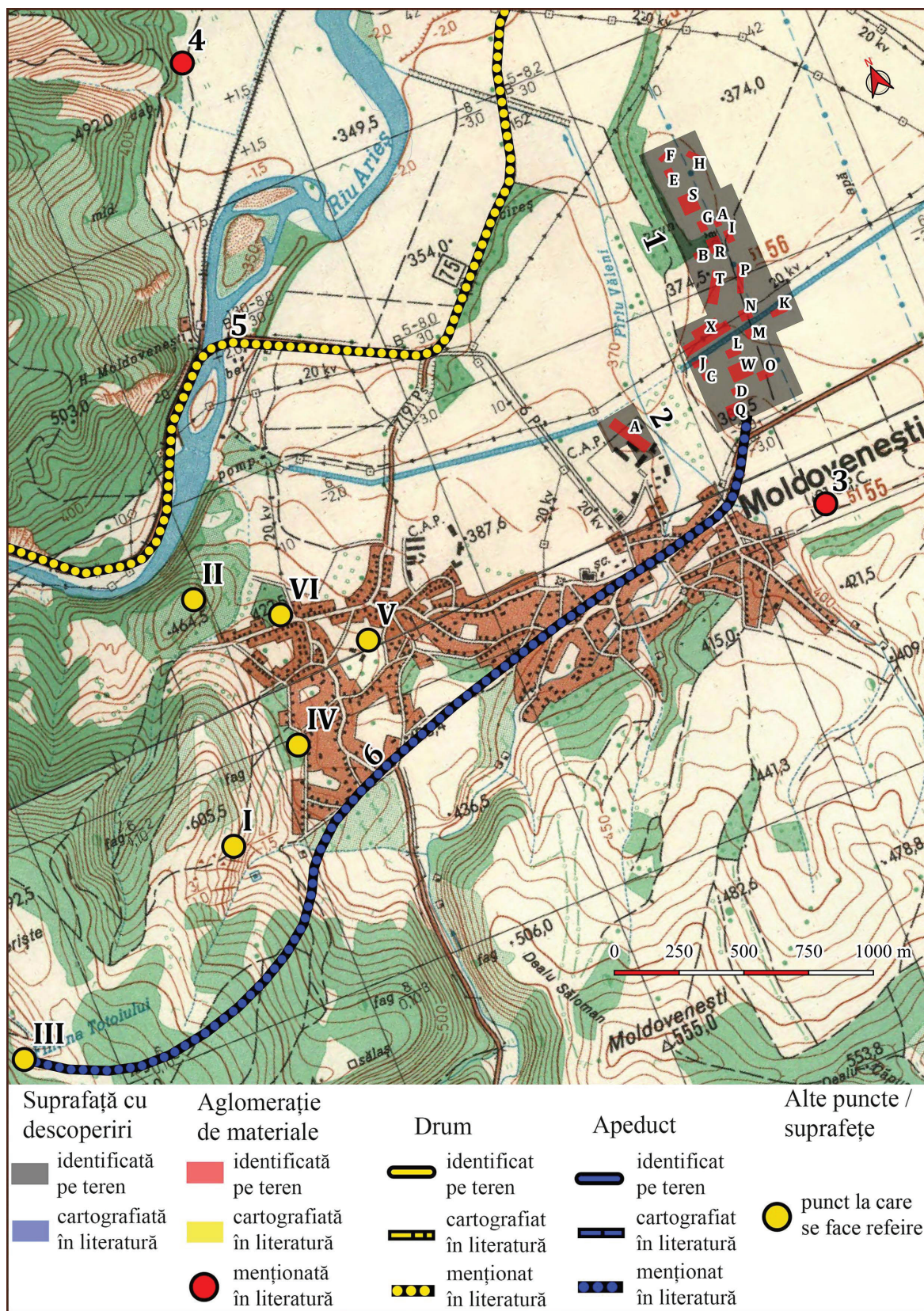

Fig. 2. Situri arheologice și puncte cu descoperiri de pe teritoriul satului Moldovenesti: 1 – Pârâul Văleni – malul drept; 2 – Pârâul Văleni – malul stâng; 3 – Podgoria Cșerealja; 4 – Malul stâng al Arieșului; 5 – Drumul roman; 6 – Posibil apeduct; I – Dealul Dolina; II – Dealul Cetății; III – Platoul Fluierște; IV – La nord de biserica unitariană; V – Castelul Jósika; VI – Sub Dealul Cetății / Archaeological sites and findspots on the territory of Moldovenesti Village: 1 – Văleni brook – the right bank; 2 – Văleni brook – the left bank; 3 – Cșerealja vineyard; 4 – Left bank of Arieș River; 5 – Roman Road; 6 – Possible Aqueduct; I – Dolina Hill; II – Fortress Hill; III – Fluierște Plateau; IV – North of the Unitarian Church; V – Jósika Castle; VI – Fortress Foothills.

1. Pârâul Văleni – malul drept. În *Descrierea Ținutului Secuiesc*¹⁰, Orbán Balázs, semnala că așezarea romană de la Moldovenești pare să se fi întins până la Vălenii de Arieș (acum înglobat în Moldovenești) deoarece, pe lângă monedele romane care apar frecvent aici, într-un punct numit *Labirintus*, amplasat deasupra localității menționate a fost descoperit un volum important de materiale din perioada romană¹¹ (Fig. 2/1).

2. Pârâul Văleni – malul stâng. La fel ca punctul anterior și acesta este amintit tot în scrierile lui Orbán Balázs, care semnala aici aceleași categorii de materiale arheologice ca pe malul drept al Pârâului Văleni¹² (Fig. 2/2).

3. Podgoria Cserealja. În 1911, în *podgoria Cserealja*, la est de localitate, pe teritoriul fostului sat Vălenii de Arieș (în maghiară *Aranyosrákos*) au fost identificate cărămizi, țigle și fragmente de vase ceramice (Pl. VIII/8). István Téglás menționa în acest punct și mai multe conducte ceramice (provenind probabil de la un apeduct), descoperite în secolele trecute, în cursul lucrărilor agricole¹³ (Fig. 2/3).

4. Malul stâng al Arieșului. Pe malul stâng al Arieșului, în pădure, în punctul *Vontató*, într-un loc în care versantul dealului se întâlnește cu *Câmpia Vizel* (toponimul apare pe a doua și a treia ridicare topografică a Imperiului Habsburgic¹⁴), pe un teren care la începutul secolului trecut aparținea unor locuitori din Mihai Viteazu, au putut fi observate cărămizi, țigle și fragmente ceramice din perioada romană într-un strat foarte gros. Mai mulți săteni au săpat în acest loc în 1912 și 1913, au scos materialele și le-au transportat în localitate pentru a le refolosi. La același punct, probabil, se face referire și în *Repertoriul arheologic al județului Cluj*¹⁵ atunci când se menționează cărămizi, țigle și fragmente ceramice romane la circa 800 m de gara Moldovenești, în locul numit *Noroi*¹⁶ (Fig. 2/4).

5. Drumul roman. Pornind de la descoperirile

făcute pe culoarul Văii Arieșului și de la caracteristicile topografice ale zonei, în literatura de specialitate este în general acceptat că prin teritoriul localității Moldovenești trecea drumul roman care asigura legătura dintre *Potaissa* și *Alburnus Maior*¹⁷ (Fig. 2/5).

6. Posibil apeduct. Pe teritoriul satului, la jumătatea secolului al XIX-lea, funcționa un apeduct care aducea apa pe străzile localității de la izvoarele de pe dealurile din zonă. Menționat atât de B. Orbán, cât și de I. Téglás, cu numele de *Vajar*, acesta ar fi fost amenajat, conform tradiției locale, pornind de la un apeduct roman care se găsea aici¹⁸ (Fig. 2/6).

Pe lângă situările mai sus menționate, există un număr de puncte în care s-au găsit diverse materiale în poziție secundară, ori puncte pentru care nu se poate afirma cu certitudine că descoperirile semnalate datează din perioada romană. Aceste puncte sunt:

Dealul Cetății. Începând din epoca modernă, la Moldovenești sunt semnalate numeroase inscripții și monumente romane descoperite, cu precădere, pe *Dealul Cetății* (în maghiară *Várhegy*). În acest loc, la nord-vest de sat, pe partea dreaptă a Arieșului, se găsește un platou cu dimensiunile de circa 100 m lățime și 190 lungime, foarte greu accesibil pe trei dintre laturi (Fig. 2/II). Pornind de la caracteristicile topografice ale acestui punct, resturile de zidărie, materialele de construcții și în special de la volumul mare de monumente descoperite aici, locul a fost interpretat ca o fortificație din perioada romană, cu toate că încă de timpuriu a fost observat că planul neregulat al acestei amenajări se abate de la tradiția fortificațiilor romane¹⁹.

Așa-zisa fortificație romană, amplasată chiar la ieșirea Arieșului din munți, ar fi controlat principalul drum de acces de-a lungul văii acestui râu. După cum au arătat săpăturile arheologice efectuate în a doua jumătate a secolului trecut, fortificația, deși este realizată într-o bună măsură din materiale din epoca romană, datează numai din secolul al XI-lea. După informațiile documentare aici se afla Cetatea Turda, atestată prima dată la 1075²⁰.

Sub Dealul Cetății. În terenurile arabile aflate

¹⁰ Orbán 1871.

¹¹ Orbán 1871, 174–185; Discă 2024, 157–162; Cod RAN: 58730.04; Cod LMI: CJ-I-s-B-07121.

¹² Orbán 1871, 174–185; Discă 2024, 157–162.

¹³ Bajusz 2005, 47–48, 409–430; Discă 2024, 157–162.

¹⁴ <https://maps.arcanum.com/en/map/secondsurvey-transylvania/?bbox=2633474.6555127385%2C5862505.858686839%2C2640731.395885562%2C5865119.049591339&map-list=1&layers=54>; <https://maps.arcanum.com/en/map/thirdsurvey25000/?bbox=2632863.2595291026%2C5862597.085430866%2C2640119.999901926%2C5865210.276335366&map-list=1&layers=129>.

¹⁵ RepCj, 284, nr. 8.

¹⁶ Bajusz 2005, 47–48, 409–430; RepCj, 283–284; Discă 2024, 157–162.

¹⁷ Neigebaur 1851, 245; Ackner 1856, 21–22; Fodorean 2006, 163–167.

¹⁸ Orbán 1871, 174–185; Bajusz 2005, 47–48, 409–430.

¹⁹ Neigebaur 1851, 195–197; Ackner 1856, 21–22; Ackner 1857, 22; Orbán 1871, 174–185; Téglás 1889, 27–28; Király 1894, 27; Horedt 1958, 138–142; RepCj, 280–285; Bajusz 2005, 47–48, 409–430.

²⁰ Horedt 1958, 138–142; RepCj, 280–285; Discă 2024, 157–162.

sub Dealul Cetății au fost observate resturi de zidărie, alături de o mare cantitate de cărămizi și țigle romane (Fig. 2/VI). De asemenea, în biserica din apropiere, precum și în gardurile, pivnițele și casele din sat au fost întrebuințate, ca materiale de construcție, coloane, reliefuri, inscripții, cărămizi și țigle romane. Așa cum reiese de la B. Orbán și I. Téglás, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu greu putea fi găsită o casă în Moldovenești în care să nu fie prezente materiale romane. Aceste materiale, la fel ca cele de pe Dealul Cetății, este foarte posibil să fi ajuns în aceste locuri în epocile mai recente, de pe siturile aflate pe malurile pârâului Văleni²¹.

Dealul Dolina. În vecinătatea *Muntelui Totvaj* (toponim care apare pe a treia ridicare topografică a Imperiului Habsburgic), pe *Dealul Dolina*, este menționată o carieră din care se extrăgea piatră. Un alt punct din care se exploata piatra este menționat în pădurea Rákos unde s-ar fi descoperit și un vas cu monede de argint (Fig. 2/I). În fine, în

Platoul Fluierişte. Tot în partea de vest a satului, pe platoul *Fluierişte* (în maghiară *Fütyér*), au fost identificate urme de fortificație, oase de animale și fragmente ceramice grosiere. În vecinătatea drumului forestier și spre izvorul *Fântânii Totoiului* (*Totvaj kút* în maghiară – toponimele *Fütyér* și *Totvaj kút* apar pe a treia ridicare topografică a Imperiului Habsburgic, scara 1:25.000²³) au fost identificate numeroase fragmente de țiglă²⁴ (Fig. 2/III).

Castelului Jósika. În secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, în parcul castelului Jósika din localitate, au fost adunate numeroase materiale din perioada romană (Fig. 2/V). Printre piesele care se găseau aici (multe dintre ele aduse de la Turda) se numără cărămizi cu ștampila *Legiunii V Macedonica*, pietre de altar, monumente sculpturale și diverse descoperiri mai mărunte²⁵.

La nord de biserica unitariană. Numeroase materiale romane au fost identificate la nord de biserica unitariană, în locul numit *Közép lábból*

Fig. 3. Pârâul Văleni – malul drept: perspectivă de la Cornești, spre sit, Moldovenești și Arieș / Văleni brook – the right bank: the landscape observed from Cornești pointing south-west towards the site, Moldovenești, and Arieș River.

stâncile de la nord-est de Dealul Cetății, pe malul Arieșului, Gábor Zöld ar fi găsit o mină²².

²¹ Neigebaur 1851, 195–197; Orbán 1871, 174–185; Bajusz 2005, 47–48, 409–430.

²² Neigebaur 1851, 195–197; Orbán 1871, 174–185; Bajusz 2005, 47–48, 409–430.

²³ <https://maps.arcanum.com/en/map/thirdsurvey25000/?bbox=2629791.3383424743%2C5858998.896249251%2C2637048.078715298%2C5861612.087153751&map-list=1&layers=129>.

²⁴ Neigebaur 1851, 195–197; Orbán 1871, 174–185; Bajusz 2005, 47–48, 409–430.

²⁵ Neigebaur 1851, 195–197; Orbán 1871, 174–185; Bajusz 2005, 47–48, 409–430.

(Fig. 2/IV). Localnicii transportau pietre fasonate și cărămizi din acest loc pentru a le refolosi ca materiale de construcții, inclusiv în zidurile bisericii fiind întrebuințate numeroase materiale romane²⁶.

Rezultatele cercetărilor de teren

În cursul cercetărilor de suprafață derulate în contextul proiectului mai sus menționat au fost identificate doar două dintre cele șase puncte cu descoperiri de epocă romană indicate pe teritoriul satului Moldovenești în literatura de specialitate. Având în vedere specificul cercetărilor și situa-

pe o suprafață care se întinde de la nord la sud pe o distanță de circa 1 km, apar bucăți de piatră nefasonată, cărămizi, olane, țigle și fragmente ceramice (Pl. I–V; Pl. VII; Fig. 3). În cursul investigațiilor au fost delimitate nu mai puțin de 22 de aglomerații de materiale arheologice, care cumulativ acoperă o suprafață de aproximativ 5 ha (Fig. 1/1; Fig. 2/1/A–X). În cele 22 de puncte, materialele arheologice enumerate se asociază în diverse moduri, existând locuri în care apar toate categoriile menționate, dar și zone în care apar doar țigle sau ceramică. Dincolo de limitele aglomerațiilor menționate, materialele arheologice continuă să apară în mod

Fig. 4. Pârâul Văleni – malul stâng: perspectivă de la limita sitului spre sat și CAP / Văleni brook – the left bank: the landscape observed from site's border pointing towards Moldovenești and CAP.

ția din teren, identificarea celorlalte puncte nu a fost posibilă, însă în cursul investigațiilor au fost obținute date suplimentare și în legătură cu aceste situri.

1. Pârâul Văleni – malul drept. Locul indicat de Orbán Balázs în proximitatea fostului sat Vălenii de Arieș (în maghiară *Aranyosrákos*; acum parte componentă a localității Moldovenești) este probabil cel identificat în cursul cercetărilor de teren, pornind de la informațiile oferite cu amabilitate de S. Nemeti, pe malul drept al Pârâului Văleni. Aici,

frecvent pe o suprafață de circa 35 ha²⁷.

²⁶ Neigebauer 1851, 195–197; Orbán 1871, 174–185; Bajusz 2005, 47–48, 409–430.

²⁷ Coordonate UTM: 1) 46.51157320 N, 23.68814871 E; 2) 46.50936144 N, 23.68813060 E; 3) 46.50937150 N, 23.68873556 E; 4) 46.50557081 N, 23.68865618 E; 5) 46.50556368 N, 23.68929468 E; 6) 46.50401482 N, 23.68923946 E; 7) 46.50402512 N, 23.68771396 E; 8) 46.50170784 N, 23.68772725 E; 9) 46.50165662 N, 23.68302349 E; 10) 46.50551577 N, 23.68309440 E; 11) 46.50553830 N, 23.68493785 E; 12) 46.51156916 N, 23.68505878 E; Coordonate Stereo 70: 1) X–557715.8370; Y – 399466.8086; 2) X–557470.0717; Y – 399461.3525; 3) X–557470.4223; Y – 399507.7875; 4) X–557048.1592; Y – 399494.7126; 5) X–557046.5573; Y – 399543.6930; 6) X–556874.5057; Y – 399536.6108; 7) X–556877.5855; Y – 399419.5719; 8) X–556620.0544; Y – 399416.3309; 9)

2. Pârâul Văleni – malul stâng. O altă aglomerație de materiale arheologice, cu aceleași categorii de inventar ca cele din punctul anterior, a fost identificată și pe malul stâng al Pârâului Văleni, imediat la nord-est de fostul CAP (Pl. I–III; Pl. VI; Fig. 4). Suprafața ocupată de această aglomerație este de aproximativ 0,70 ha. Dincolo de limitele ei materialele continuă să apară în mod frecvent pe o suprafață de circa 3 ha²⁸ (Fig. 1/2; Fig. 2/2).

Printre formele ceramice întâlnite pe cele două puncte tocmai prezentate se numără: oale (Catalog. nr. 6, 12, 14, 16, 18, 19, 22; Pl. I/6; Pl. II/6; Pl. III/2, 4, 6, 7, 10; Pl. IV/ 11, 13 17, 20, 22, 23; Pl. VI/10), ulcioare (Catalog. nr. 5, 17, 23; Pl. I/5; Pl. III/5, 11; Pl. IV/8, 18; Pl. VI/13), boluri (Catalog. nr. 1, 3, 4, 7, 13, 20; Pl. I/1, 3, 4, Pl. II/1, Pl. III/1, 8; Pl. IV/1, 4, 5, 7, 10, 16), amforete (Catalog. nr. 11; Pl. II/5; Pl. VI/11), străchini, castroane (Catalog. nr. 15; Pl. III/3; Pl. IV/21) și tăvi (Catalog. nr. 9; Pl. II/3; Pl. IV/3). Dintre acestea se remarcă un vas de tip *turibulum* (Catalog. nr. 2; Pl. I/2; Pl. IV/12), două boluri, imitații după tipul *Dragendorff 37* (Catalog. nr. 3, 4; Pl. I/3, 4; Pl. IV/7, 10) și un bol derivat din tipul *Dragendorff 44* (Catalog. nr. 1; Pl. I/1; Pl. IV/5).

Din punct de vedere cronologic tipurile ceramice mai sus menționate se datează, în linii generale, în lumea romană, între secolele I–IV p. Chr. Spre exemplu, tipul *Dragendorff 44*, una dintre cele mai frecvente forme de la *Napoca* și *Potaissa*, începe să fie produs încă din secolul I, cunoaște apogeul pe parcursul secolelor II–III, dar continuă să fie produs până în secolul al IV-lea. Derivat din tipul *Dragendorff 44*, tipul *Dragendorff 37*, a circulat din perioada flaviană, până în secolul al IV-lea, reprezentând una dintre cele mai răspândite forme ceramice din imperiu. Cu toate acestea, în castrul de la *Potaissa*, această formă are o frecvență destul de redusă²⁹.

3. Podgoria Cserealja. Locul descoperirilor menționate în *podgoria Cserealja* nu a fost reperat în

cursul cercetărilor de teren. Totuși, ținând cont de indicațiile oferite de I. Téglás și de faptul că toponimul *Csere mező* apare pe a treia ridicare topografică a Imperiului Habsburgic la scara 1:25000, se poate delimita, cu aproximație, arealul în care acest sit ar trebui să se găsească³⁰ (Fig. 1/3; Fig. 2/3).

4. Malul stâng al Arieșului. În cursul cercetărilor de suprafață, zona în care au fost semnalate materialele de epocă romană nu a putut fi investigată în mod corespunzător întrucât în prezent este în bună măsură acoperită de cabane și case de vacanță construite pe parcursul ultimelor două decenii. În plus, mare parte a arealului în discuție este în prezent îngrădit și acoperit de culturi perene (Fig. 1/4; Fig. 2/4).

5. Drumul roman. Până în momentul de față, de la Moldovenești nu se cunosc urme sigure ale drumului de pe Valea Arieșului. În apropiere însă, un segment din acest drum este semnalat pe teritoriul localității Buru (Fig. 2/5).

6. Posibil apeduct. Urme ale instalației de aducțiune a apei semnalate de Orbán Balázs și István Téglás nu au fost identificate în cursul cercetărilor desfășurate la Moldovenești. În prezent, în zona indicată, se găsește o instalație amenajată în a doua jumătate a secolului al XX-lea care captează izvorul Fântânii Totoiului (*Totvaj kút* în maghiară) și alimentează localitatea cu apă (Fig. 2/6).

Observații și interpretări privind punctele cu descoperiri prezentate

Pentru a creiona atribuțiile pe care siturile din zona Moldovenești este posibil să le fi îndeplinit în perioada romană, se pot face o serie de analogii cu așezări cu caracteristici similare, atât din provincia Dacia, cât și din alte provincii ale imperiului. În acest sens nu trebuie pierdute din vedere particularitățile topografice ale arealului în discuție. Amplasat, după cum am menționat deja, pe malul drept al Arieșului, chiar în zona în care râul iese dintre munți, locul permite supravegherea și controlul drumului spre zona bogată în resurse naturale din Cadrilaterul Aurifer al Apusenilor.

Dezvoltarea unor așezări mai importante în astfel de puncte de trecere aflate de-a lungul unor artere de circulație este frecvent întâlnită în toată lumea romană. În Dacia cele mai apropiate exemple sunt așezările de la Aiton, Gligorești și Viișoara³¹. În imperiu, dintre nenumăratele astfel de cazuri,

X–556620.3459; Y – 399055.2831; 10) X–557049.1152; Y – 399067.8455; 11) X–557049.2708; Y – 399209.3386; 12) X–557719.3148; Y – 399229.7312.

²⁸ Coordonate UTM: 1) 46.50380036 N, 23.67971740 E; 2) 46.50180018 N, 23.67997919 E; 3) 46.50173936 N, 23.67876513 E; 4) 46.50257278 N, 23.67863423 E; 5) 46.50251872 N, 23.67773759 E; 6) 46.50365620 N, 23.67763615 E; Coordonate Stereo 70: 1) X–556862.7934; Y – 398805.5485; 2) X–556640.1832; Y – 398821.9372; 3) X–556634.9761; Y – 398728.6611; 4) X–556727.7594; Y – 398720.1597; 5) X–556722.8987; Y – 398651.2552; 6) X–556849.4347; Y – 398645.5785.

²⁹ Rusu-Bolindeț 2007, 207, 383–386; Nedelea 2017, 95, 107; Andone-Rotaru- Nedelea 2018, 82–83, Fig. 11.

³⁰ <https://maps.arcanum.com/en/map/thirdsurvey25000/?bbox=2632916.9648065153%2C5858831.665739339%2C2640173.705179339%2C5861444.856643839&map-list=1&layers=129>.

³¹ Discă 2020, 269–270.

pot fi amintite așezarea de la Marsal din provincia *Gallia Belgica*³², cea de la Seveux din *Germania Superior*³³ sau cea de la Scole din *Britannia*³⁴.

Ca și în cazurile tocmai enumerate și la Moldovenești se cunosc mai multe nuclee de locuire, în legătură cu care se pot face următoarele observații și interpretări:

1. Pârâul Văleni – malul drept. Pe baza datelor de care dispunem în stadiul actual al cercetărilor, se poate aprecia că materialele de epocă romană identificate pe malul drept al pârâului Văleni ar putea proveni de la o așezare civilă cu arhitectură mediteraneeană. Siturile din această categorie au, de regulă, dimensiuni considerabile și cuprind un inventar destul de bogat și variat. În alcătuirea acestui inventar se regăsesc, de fiecare dată, importante resturi de zidărie, materiale de construcție și fragmente arhitectonice, la care se adăuga diverse alte descoperiri mărunte precum: ceramică, descoperiri monetare, monumente epigrafice și sculpturale. Având în vedere localizarea, dimensiunile și inventarul așezărilor din această categorie, se poate deduce că acestea cumulau și un număr important de atribuții din sfera socială, economică și administrativă și că dispuneau de o populație apreciabilă³⁵.

2. Pârâul Văleni – malul stâng. Așezarea în discuție se întindea, atât pe malul drept al pârâului Văleni, cât și pe malul stâng al acestuia, în lumea romană așezările mai însemnate fiind străbătute, de regulă, de cel puțin un curs de apă.

3. Podgoria Cserealja. Având în vedere localizarea, inventarul descoperirilor și faptul că István Téglás nu pune un accent deosebit pe dimensiunile acestui sit, este de presupus că avem de-a face cu o așezare relativ modestă care ar putea corespunde unei ferme sau eventual unei vile. Ca un argument că, mai degrabă, prima variantă este cea corectă, poate fi adus faptul că printre categoriile de inventar menționate nu se numără fragmentele arhitectonice, blocurile de piatră sau resturile de zidărie.

4. Malul stâng al Arieșului. Din aceleași considerente ca și în cazul punctului precedent, acest sit ar putea fi interpretat ca o fermă sau eventual ca o vilă³⁶.

În acest context merită precizat că, în lumea romană, fermele ar putea fi definite, pe scurt, ca așezări civile care ocupau, de regulă, o suprafață de până la 2 ha și erau amplasate la o oarecare distanță de principalele artere de circulație. Inventarul

acestor situri este reprezentat, în general, de ceramică, piatră, monede, inscripții și alte descoperiri mărunte care indică o locuire permanentă sau sezonieră. Din punct de vedere social, economic și administrativ acestea pot fi definite ca așezări individuale (constituite dintr-o singură gospodărie), active în sectorul agricol, fiind comparabile din acest punct de vedere cu vilele, de care se deosebesc, totuși, prin lipsa arhitecturii monumentale de zidărie.

5. Drumul roman. Deși nu se numără printre marile artere de circulație ale Imperiului Roman, prezentate în itinerariile antice³⁷ sau ilustrate de celebra *Tabula Peutingeriana*³⁸, drumul de pe Valea Arieșului avea la nivelul provinciei Dacia o importanță strategică deosebită. Practic, această rută care venea dinspre nord-est, era alături de cea care venea dinspre sud-est, pe Valea Ampoiului, una dintre cele două căi principale de acces spre Cadrilaterul Aurifer al Apusenilor³⁹.

6. Posibil apeduct. În afară de scrierile lui Orbán Balázs și István Téglás, pentru existența unui apeduct de epocă romană la Moldovenești mai pledează dimensiunile așezării și volumul descoperirilor făcute aici. Totuși, în lipsa unor cercetări care să conducă la identificarea acestuia, sau măcar a unor fragmente de conducte, această interpretare rămâne doar la stadiul de ipoteză.

*Catalog*⁴⁰

1. Bol derivat din tipul Dragendorff 44 (Pl. I/1; Pl. IV/5) – lucrat la roată rapidă; ardere oxidantă uniformă (Munsell 7.5YR 8/6); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori și cavități; G.p. = 0,6 cm; G.b. = 0,9 cm; D.b. = 18,5 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept; Rusu-Bolindeț 2007, Pl. LXXXVII/489.

2. *Turibulum* (Pl. I/2; Pl. IV/12) – lucrat la roată rapidă; ardere oxidantă uniformă (Munsell 7.5YR 8/4); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori și cavități; G.p. = 0,6 cm; G.b. = 1,85 cm; D.b. = 19,5 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept; Popilian 1976, Pl. LXII/759.

3. Bol, imitație după tipul Dragendorff 37 (Pl. I/3; Pl. IV/7) – lucrat la roată rapidă; ardere oxidantă de tip sandwich (exterior – Munsell

³² Rorison 2001, 217–218.

³³ Rorison 2001, 192–193.

³⁴ Ashwin-Tester 2014, 216–218.

³⁵ Dîscă 2024, 248–267.

³⁶ Dîscă 2024, 248–267.

³⁷ Cum sunt de pildă *Itineraria Antonini Augusti* sau *Ravenatis Anonymi Cosmographia*.

³⁸ Miller 1916.

³⁹ Fodorean 2006, 163–167; 252–254.

⁴⁰ Abrevieri folosite la descrierea ceramicii: D. b. = diametru buză; D. f. = diametru fund; D. m. = diametru maxim; G.b. = grosime buză; G.f. = grosime fund; G.p. = grosime perete.

7.5YR 8/6; miez – Munsell 7.5YR 8/4); pastă semifină; structură compactă în care apar frecvent pori, fisuri și cavități; atât pe partea interioară cât și pe cea exterioară se mai păstrează parțial urmele unei angobe de calitate medie (Munsell 2.5 YR 7/8); G.p. = 0,8 cm; G.b. = 1,35 cm; D.b. = 20 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul stâng; Rusu-Bolindeț 2007, Pl. LXXXVI/458.

4. Bol, imitație după tipul Dragendorff 37 (Pl. I/4; Pl. IV/10) – lucrat la roată rapidă; ardere oxidantă uniformă (Munsell 7.5YR 8/4); pastă semifină; structură compactă în care apar frecvent pori, fisuri și cavități; atât pe partea interioară cât și pe cea exterioară se mai păstrează parțial urmele unei angobe de calitate medie (Munsell 10YR 7/8); G.p. = 0,7 cm; G.b. = 1,4 cm; D.b. = 19 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept; Man 2011, Pl. CVI/99.

5. Uciol (Pl. I/5; Pl. IV/8) – lucrat la roată rapidă; ardere oxidantă de tip sandwich (exterior – Munsell 7.5YR 8/3; miez – Munsell 7.5YR 8/2); pastă semifină; structură compactă în care apar frecvent pori și cavități; G.p. = 0,75 cm; G.b. = 0,85 cm; D.b. = 13,5 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept; Nedelea 2017, LXVIII/6.

6. Oală cu fundul inelar (Pl. I/6; Pl. IV/22) – lucrată la roată rapidă; ardere oxidantă de tip sandwich (exterior – Munsell 7.5YR 8/6; miez – Munsell 7.5YR 8/4); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori și cavități; atât pe partea interioară cât și pe cea exterioară se mai păstrează sporadic urmele unei angobe de calitate inferioară (Munsell 5 YR 5/4); G.p. = 0,7 cm; G.f. = 0,85 cm; D.f. = 18 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept.

7. Bol (Pl. II/1; Pl. IV/4) – lucrat la roată rapidă; ardere oxidantă bizonală (exterior – Munsell 7.5YR 8/6; interior – Munsell 7.5YR 8/3); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori și cavități; G.p. = 0,70 cm; G.b. = 1,5 cm; D.b. = 17 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept.

8. Capac (Pl. II/2; Pl. IV/6) – lucrat la roată rapidă; ardere oxidantă uniformă (Munsell 7.5YR 8/6); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori și cavități; atât pe partea interioară cât și pe cea exterioară se mai păstrează parțial urmele unei angobe de calitate medie (Munsell 2.5 YR 7/8); G.p. = 0,6 cm; D.b. = 16 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept.

9. Tavă (Pl. II/3; Pl. IV/3) – lucrată la roată rapidă; ardere oxidantă de tip sandwich (exterior – Munsell 5YR 7/8; miez – Munsell 7.5YR 8/3);

pastă semifină săpunoasă; structură compactă în care apar sporadic pori și cavități; G.p. = 0,5 cm; G.b. = 1,7 cm; D.b. = 17 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept; Nedelea 2017, Pl. LX/2.

10. Strachină (Pl. II/4; Pl. IV/2) – lucrată la roată rapidă; ardere oxidantă de tip sandwich (exterior – Munsell 7.5YR 8/4; miez – Munsell 7.5YR 8/2); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori și cavități; la exterior se mai păstrează urmele unei angobe de calitate medie (Munsell 2.5YR 7/8); G.p. = 0,75 cm; G.b. = 2,5 cm; D.b. = 19,5 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept; Nedelea 2017, Pl. LVI/7.

11. Amforetă (Pl. II/5; Pl. VI/11) – lucrată la roată rapidă; ardere oxidantă de tip sandwich (exterior – Munsell 10R 8/6; miez – Munsell 10R 7/3); pastă semifină; structură compactă în care apar frecvent pori, fisuri și cavități; G.p. = 0,65 cm; G.b. = 2 cm; D.b. = 16 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul stâng; Petruț 2018, Pl. 20/7.

12. Oală (Pl. II/6; Pl. IV/11) – lucrată la roată rapidă; ardere oxidantă uniformă (Munsell 7.5YR 8/3); pastă semifină săpunoasă; structură compactă în care apar frecvent pori, fisuri și cavități; G.p. = 0,65 cm; G.b. = 0,95 cm; D.b. = 16,5 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept; Pl. LXXXVI/480.

13. Bol, imitație după tipul Dragendorff 44 (Pl. III/1; Pl. IV/1) – lucrat la roată rapidă; ardere uniformă de tip sandwich, oxidantă la exterior (Munsell 5YR 7/8), reductantă la interior (Munsell 5 YR 8/4); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori și cavități; atât pe partea interioară cât și pe cea exterioară este acoperit de o angobă de calitate medie (Munsell 10 YR 6/8); G.p. = 0,65 cm; G.b. = 1,25 cm; D.b. = 31 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept; Rusu-Bolindeț 2007, Pl. LXXXVI/480.

14. Oală cu fundul inelar (Pl. III/2; Pl. IV/17) – lucrată la roată rapidă; ardere oxidantă uniformă (Munsell 7.5YR 8/6); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori, fisuri și cavități; G.p. = 0,6 cm; G.f. = 0,75 cm; D.f. = 14,5 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept.

15. Castron / bol cu fundul inelar (Pl. III/3; Pl. IV/21) – lucrat la roată rapidă; ardere oxidantă bizonală (exterior – Munsell 7.5YR 8/6; interior – Munsell 7.5YR 8/4); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori, fisuri și cavități; G.p. = 0,55 cm; G.f. = 1,35 cm; D.f. = 8,5 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept.

16. Fund de oală – (Pl. III/4; Pl. IV/23) – lucrată

la roată rapidă; a ardere oxidantă bizonală (exterior – Munsell 7.5YR 8/4; interior – Munsell 7.5YR 8/6); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori, fisuri și cavități; G.p. = 0,5 cm; G.f. = 0,75 cm; D.f. = 11 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept.

17. Fund de ulcior (Pl. III/5; Pl. VI/13) – lucrat la roată rapidă; ardere oxidantă uniformă (Munsell 7.5YR 8/3); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori și cavități; pe partea exterioară se mai păstrează sporadic urmele unei angobe de calitate inferioară (Munsell 10YR 7/8) G.p. = 0,45 cm; G.f. = 0,75 cm; D.f. = 9,5 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul stâng.

18. Oală cu fundul inelar (Pl. III/6; Pl. IV/13) – lucrată la roată rapidă; ardere oxidantă uniformă (Munsell 7.5YR 8/4); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori și cavități; G.p. = 0,65 cm; G.f. = 1,3 cm; D.f. = 12 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept.

19. Fund de oală (Pl. III/7; Pl. VI/10) – lucrată la roată rapidă; ardere reductantă de tip sandwich (exterior – Munsell 10YR 8/3; miez – Munsell 10YR 8/1); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori și cavități; G.p. = 0,5 cm; G.f. = 1,25 cm; D.f. = 11 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul stâng.

20. Bol cu fundul inelar (Pl. III/8; Pl. IV/16) – lucrat la roată rapidă; ardere oxidantă bizonală (exterior – Munsell 7.5YR 8/4; interior – Munsell 7.5YR 8/6); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori și cavități; G.p. = 0,8 cm; G.f. = 1,3 cm; D.f. = 9 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept.

21. Fund de vas (Pl. III/9; Pl. VI/12) – lucrat la roată rapidă; ardere oxidantă uniformă (Munsell 5YR 8/4); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori și cavități; G.p. = 0,45 cm; G.f. = 0,9 cm; D.f. = 10 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul stâng.

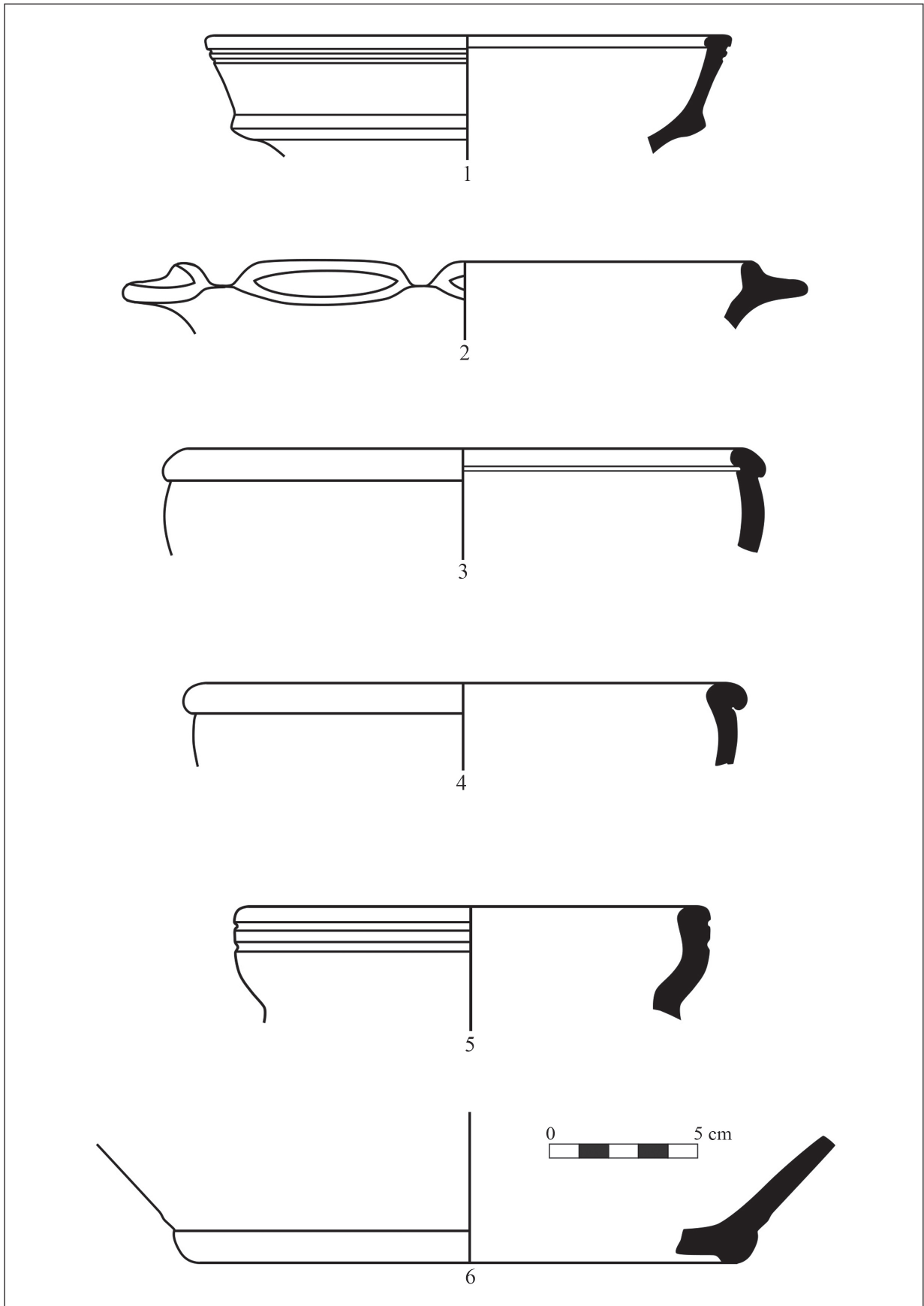
22. Oală cu fundul inelar (Pl. III/10; Pl. IV/20) – lucrată la roată rapidă; ardere oxidantă bizonală (exterior – Munsell 7.5YR 8/4; interior – Munsell 10YR 8/4); pastă semifină; structură compactă în care apar sporadic pori și cavități; G.p. = 0,7 cm; G.f. = 0,65 cm; D.f. = 11 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept.

23. Ulcior fundul inelar (Pl. III/11; Pl. IV/18) – lucrat la roată rapidă; ardere oxidantă bizonală (exterior – Munsell 7.5YR 8/6; interior – Munsell 7.5YR 8/3); pastă semifină; structură compactă în care apar frecvent pori, fisuri și cavități; G.p. = 0,75 cm; G.f. = 0,9 cm; D.f. = 10 cm; locul de descoperire: Pârâul Văleni – malul drept.

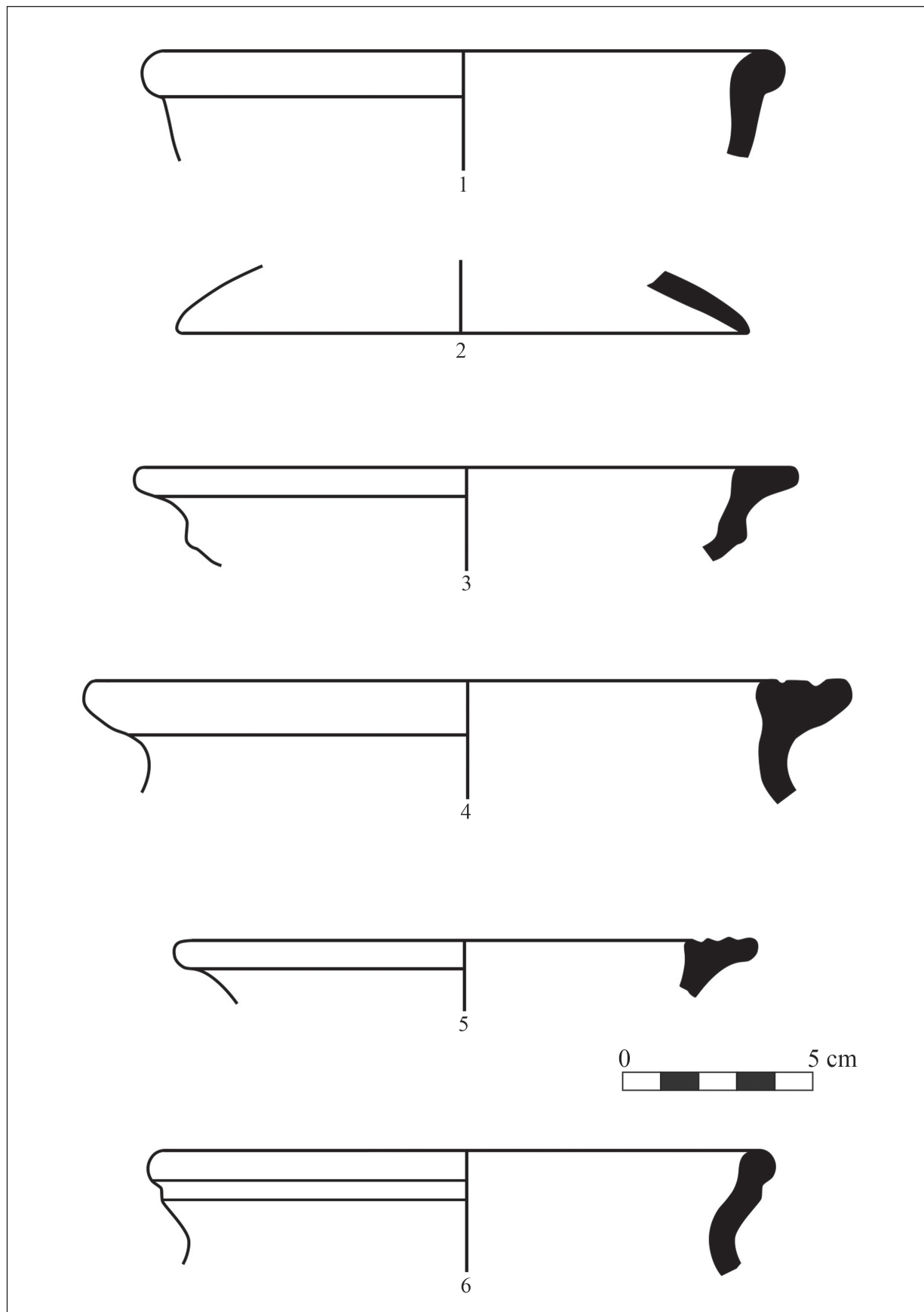
BIBLIOGRAFIE

- Ackner 1856
M. J. Ackner, Die römischen Alterthümer und deutschen Burgen in Siebenbürgen. *JKKCC* 1 (1856), 3–50.
- Ackner 1857
M. J. Ackner, Die Colonien und militärischen Standlager der Römer in Dacien. *JKKCC* 2 (1857), 63–100.
- Ashwin-Tester 2014
T. Ashwin, A. Tester, General Discussion. (T. Ashwin, A. Tester), *A Romano-British Settlement in the Waveney Valley: Excavations at Scole, 1993–4*. East Anglian Archaeology, Report No. 152 (2014), 212–252.
- Bajusz 2005
I. Bajusz, *Téglás István jegyzetei. I. Régészeti feljegyzések, I/1*, Kolozsvár (2005).
- CIL
Corpus Inscriptiorum Latinarum, Berlin (1863–).
- Cumont 1894
F. Cumont, Neue Funde aus Dacien und Moesien. *AEM* 17 (1894), 16–32.
- Petruț 2018
D. Petruț, *Pottery and Military Life: The Ceramic Assemblages from the Barracks of the Auxiliary Fort at Buciumi, Dacia Porolissensis*, Cluj-Napoca (2018).
- Dîscă 2019
A.-C. Dîscă, Situri și descoperiri de epocă romană din împrejurimile Potaissei (I). Date noi despre situl dintre hotarele satelor Rediu și Mărtinești. *Sargetia* 10 (46) (2019), 87–102.
- Dîscă 2020
A. C. Dîscă, Roman Sites and Discoveries Around Potaisa (III). New Data and Clarifications Regarding the Topography of the Sites in Aiton. *Ziridava*, S.N., 34 (2020), 259–276.
- Dîscă 2024
C. Dîscă, *Cucerire, colonizare și romanizare în Dacia: Valea Arieșului în epoca romană*, Târgoviște (2024).
- Fodorean 2006
F. Fodorean, *Drumurile din Dacia romană*, Cluj-Napoca (2006).
- Horedt 1958
K. Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV–XIII*, București (1958).
- Itineraria Antonini Augusti*
Itineraria Romana: Itineraria Antonini Augusti et Burdigalense, Vol. 1, (ed. O. Cuntz), Teubner – Leipzig (1929).

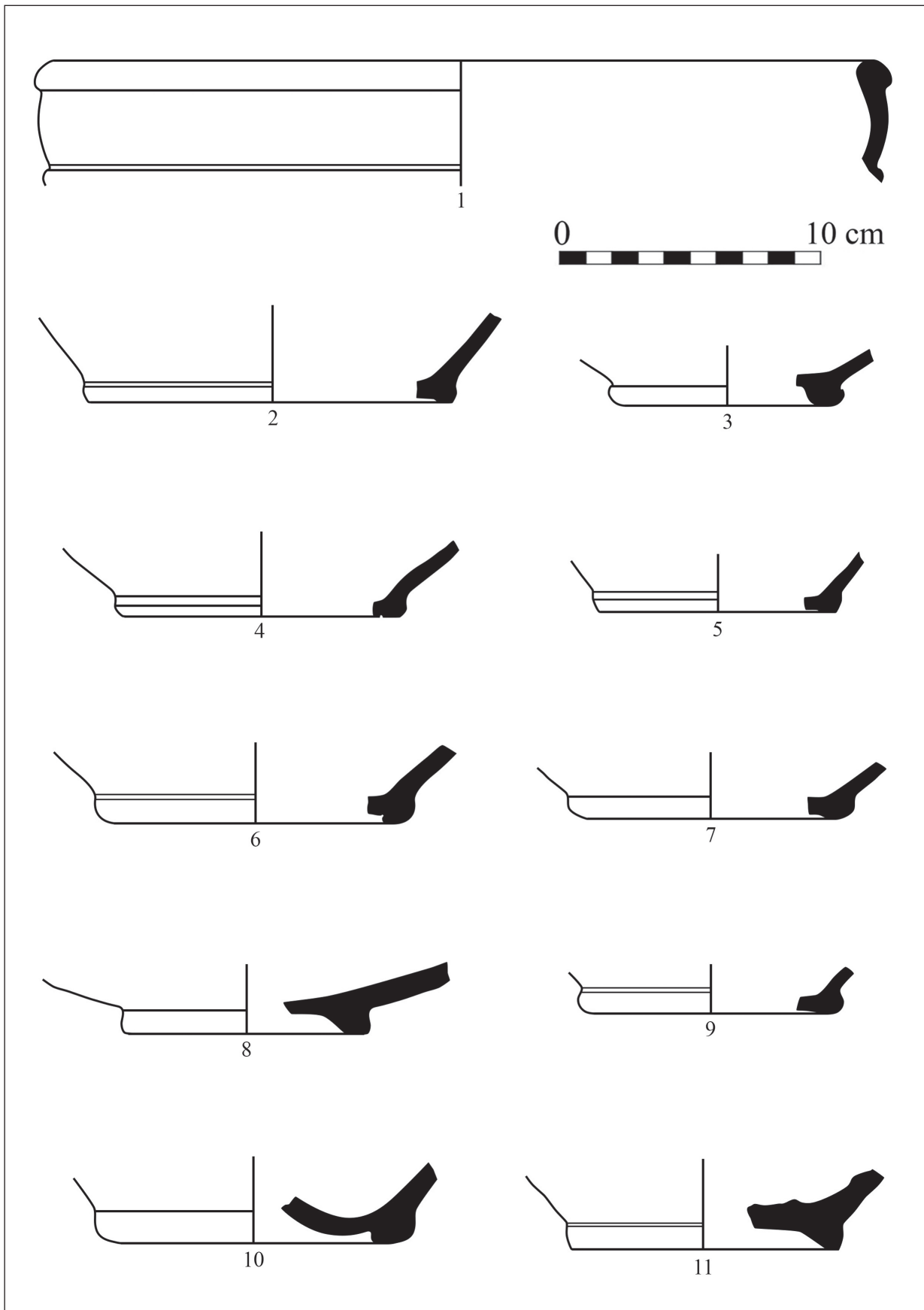
- Király 1894
P. Király, *Dacia Provincia Augusti*, Vol. 2, Nagybecskerek (1894).
- LMI-Cj
Lista monumentelor istorice 2015. Județul Cluj – <https://patrimoniu.gov.ro/images/lmi-2015/LMI-CJ.pdf>.
- Man 2011
N. Man, *Așezarea romană de la Cristești*, Cluj-Napoca (2011).
- Miller 1916
K. Miller, *Itineraria Romana: römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana dargestellt von K. Miller*, Stuttgart (1916).
- Munsell 1994
Munsell Soil Color Charts, revised edition, New Windsor (1994).
- Nedelea 2017
L. Nedelea, *Ceramica*. (S. Nemeti, I. Nemeti), *Studii asupra granițelor romane din Dacia. Castrul legionary de la Potaissa. I. Centuria din praetentura sinistra*, Cluj-Napoca (2017), 83–106.
- Neigebaur 1851
J. F. Neigebaur, *Dacien aus den Überresten des Klassischen Alterthums, mit besonderer Rücksicht auf Siebenbürgen*, Kronstadt (1851).
- Orbán 1871
B. Orbán, *A Székelyföld leírása. Történelmi, Régészeti, Természetráji S Népismeji Szempontból. Vol. V. Aranyosszék. Radnóth, Gyéres, M.-Ujvár és Toroczko vidéke*, Pest (1871).
- Popilian 1976
G. Popilian, *Ceramica Romană din Oltenia*, Craiova (1976).
- RAN
Repertoriul Arheologic Național – <http://ran.cimec.ro/>.
- Ravennatis Anonymi Cosmographia Itineraria Romana. Vol. 2, Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica*, J. Schnetz (ed.), Teubner – Leipzig (1940).
- RepCj
I. H. Crișan, M. Bărbulescu, E. Chirilă, V. Vasiliev, I. Winkler, *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Cluj-Napoca (1992).
- Rorison 2001
M. Rorison, *Vici in Roman Gaul*, BAR 933, Oxford (2001).
- Rusu-Bolindeț 2007
V. Rusu-Bolindeț, *Ceramica romană de la Napoca. Contribuții la studiul ceramicii din Dacia romană*, Cluj-Napoca (2007).
- Savu 1987
A. Savu, *Culoarul Turda – Alba-Iulia*, (D. Oancea, V. Velcea, N. Caloianu Dragu; Ș. Dragomirescu, G. Dragu, E. Mihai, G. Niculescu, V. Sencu, I. Velcea), *Geografia României, vol. 3. Carpații Românești și Depresiunea Transilvaniei*, București (1987), 623–630.
- Tabula Peutingeriana*
https://en.wikipedia.org/wiki/Tabula_Peutingeriana#/media/File:TabulaPeutingeriana.jpg.
- Téglás 1885
G. Téglás, *Inschriften aus dem Strelthal*, *AEM* 8 (1885), 237–245.
- Téglás 1889
G. Téglás, *Tanulmányok a rómaiak daciai aranybányászatáról*. *ÉTTK* 14 (1889).
- TIR
Tabula Imperii Romani – Forma Orbis Romani: Dacia, M. Bărbulescu, F.-G. Fodorean, L. Nedelea (ed.), București (2021).
- Torma 1866
K. Torma, *Római feliratok Erdélyből*. *ArchKözl* 6 (1866), 145–150.
- Torma 1879
K. Torma, *Neue Inschriften aus Dacien*, *AEM* 3 (1879), 86–122.
- Ujvári 1972
I. Ujvári, *Geografia apelor României*, București (1972).
- Winkler-Hopârtean 1973
I. Winkler, A. Hopârtean, *Moneda antică la Potaissa*, Cluj (1973).

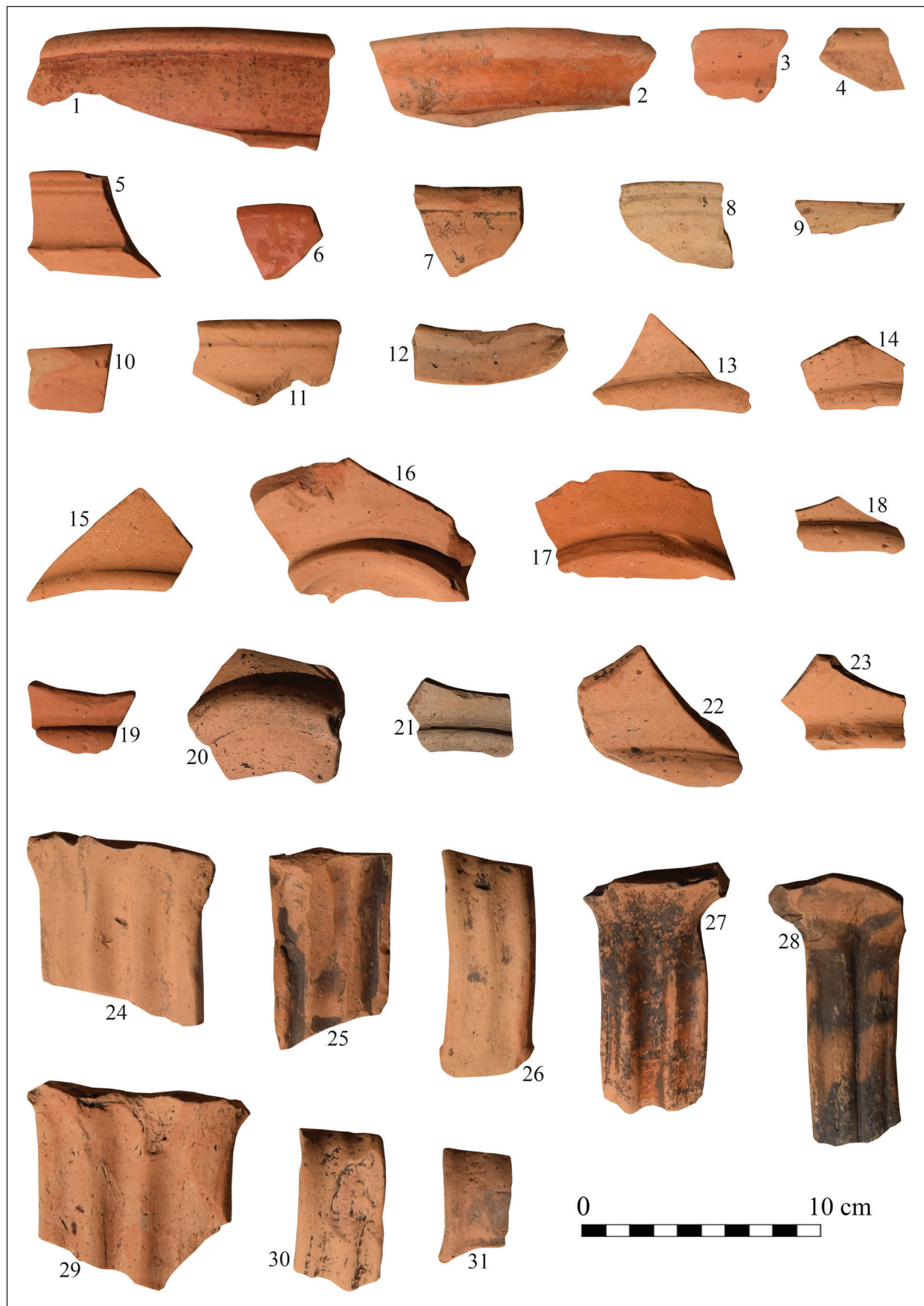
Pl. I. Vase ceramice descoperite în punctele Pârâul Văleni – malul drept și Pârâul Văleni – malul stâng – 1 / Pottery vessels from the findspots Văleni brook – the right bank and Văleni brook – the left bank – 1.

Pl. II. Vase ceramice descoperite în punctele Pârâul Văleni – malul drept și Pârâul Văleni – malul stâng – 2 / Pottery vessels from the findspots Văleni brook – the right bank and Văleni brook – the left bank – 2.

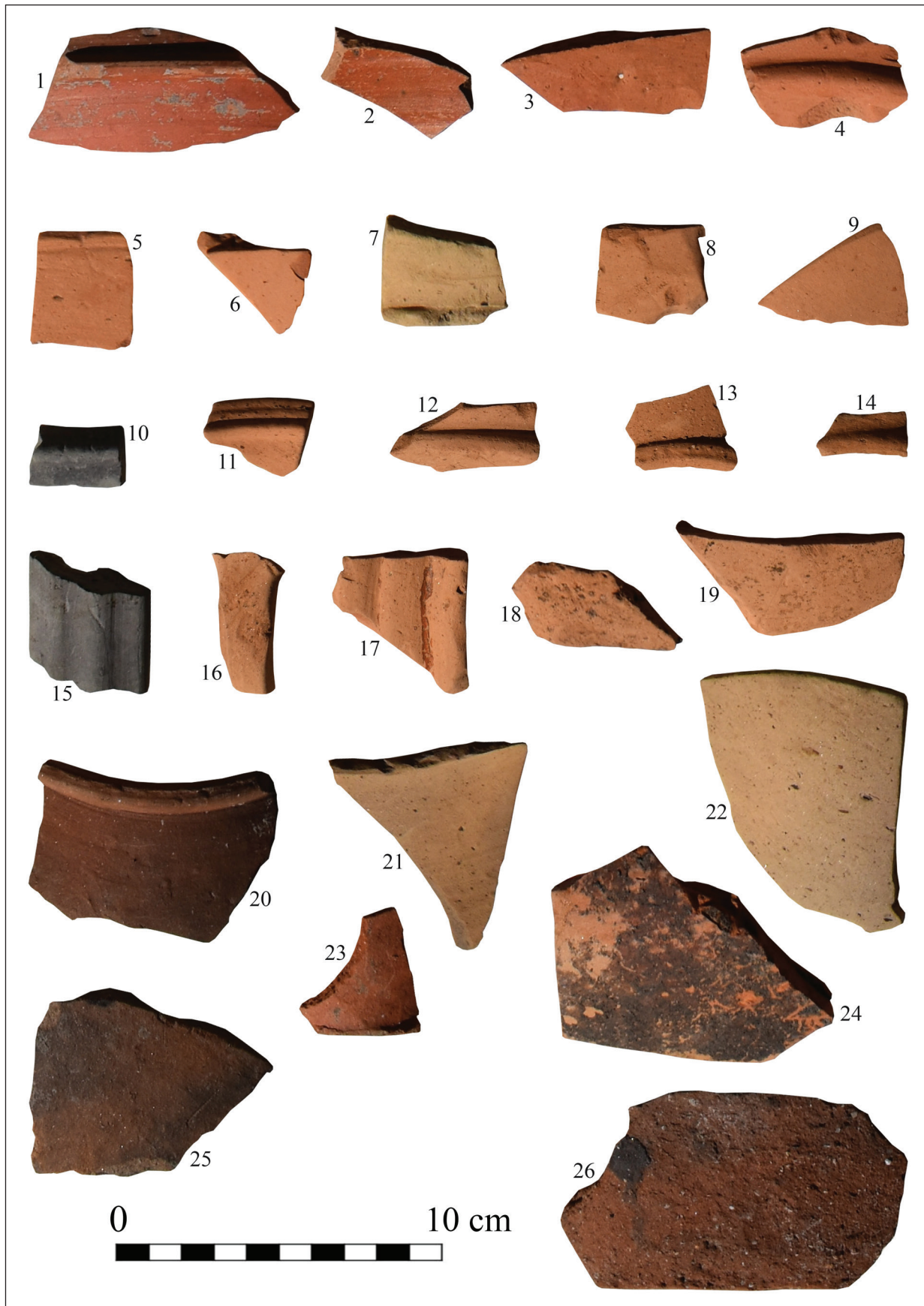
Pl. III. Vase ceramice descoperite în punctele Pârâul Văleni – malul drept și Pârâul Văleni – malul stâng – 3 / Pottery vessels from the findspots Văleni brook – the right bank and Văleni brook – the left bank – 3.

Pl. IV . Descoperiri din punctul Pârâul Văleni – malul drept – 1 / Discoveries from the site Văleni brook – the right bank – 1.

Pl. V. Descoperiri din punctul Pârâul Văleni – malul drept – 2 /
Discoveries from the site Văleni brook – the right bank – 2.

Pl. VI. Descoperiri din punctul Pârâul Văleni – malul stâng / Discoveries from the site Văleni brook – the left bank.

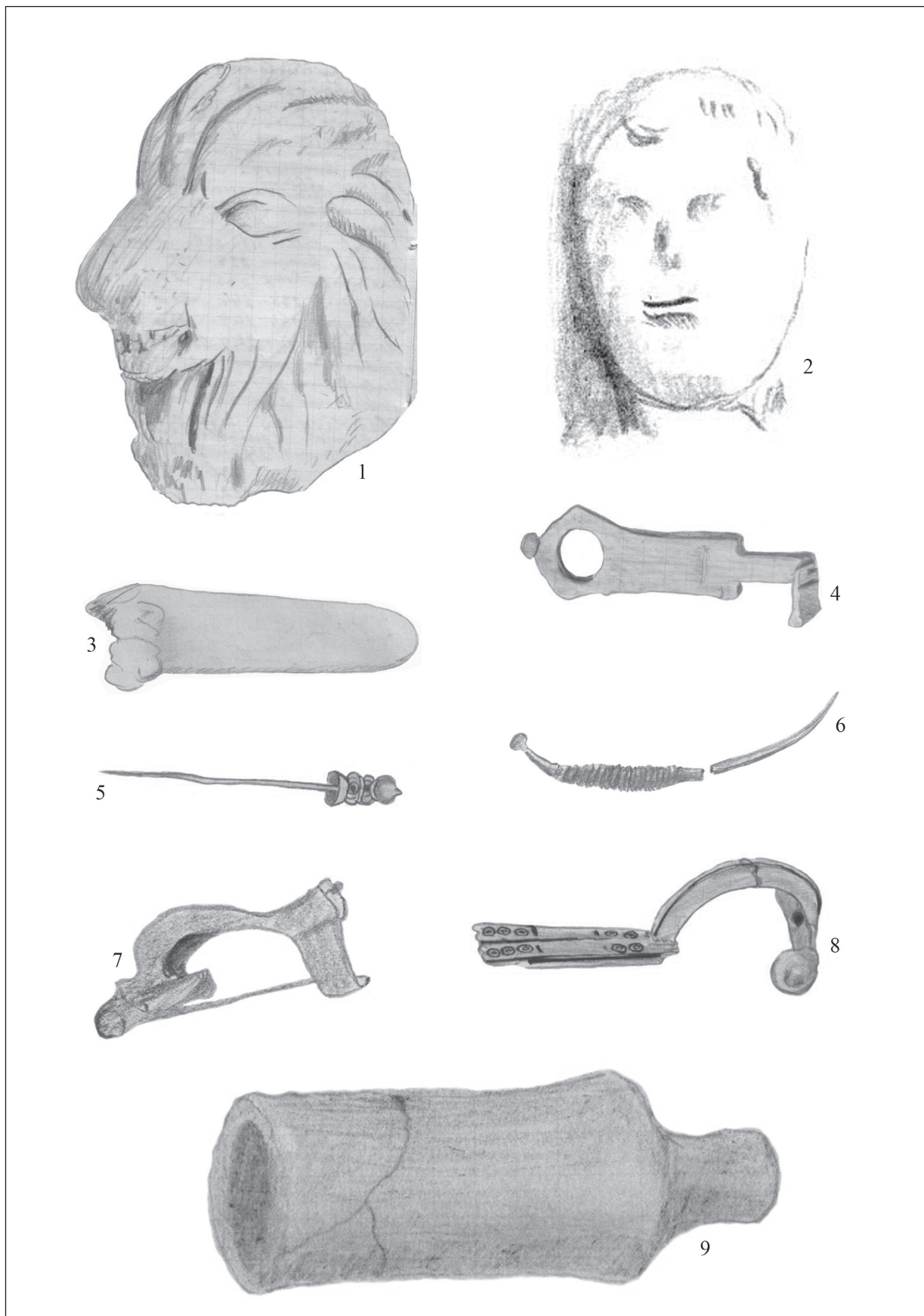

1

2

Pl. VII. Materiale arheologice identificate pe teren în punctul Pârâul Văleni – malul drept / *Archaeological discoveries identified through fieldwalking on the site Văleni brook – the right bank.*

Pl. VIII. Descoperiri de epocă romană de la Moldovenești ilustrate în însemnările lui István Téglás / *Roman period discoveries from Moldovenești village illustrated in the notes of István Téglás.*